

Dokumenty

MEMORANDUM ZWIĄZKU RADZIECKIEGO W SPRAWIE ZAWARCIA TRAKTATU POKOJOWEGO Z NIEMCAMI I UREGULOWANIA PROBLEMU BERLINA ZACHODNIEGO

Podczas spotkania premiera rządu Związku Radzieckiego N. Chruszczowa z prezydentem Stanów Zjednoczonych Ameryki J. Kennedy'm w Wiedniu w dniach 3—4 czerwca 1961 r. premier radziecki wręczył prezydentowi USA dwa memoranda. Jedno w sprawie zaprzestania doświadczeń z bronią atomową i wodorową oraz drugie w sprawie zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami i uregulowania problemu Berlina zachodniego.

Kopia memorandum w sprawie zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami i uregulowania problemu Berlina zachodniego została wręczona przewodniczącemu Rady Państwa NRD W. Ulbrichtowi przez ambasadora Związku Radzieckiego w NRD M. G. Pierwuchina.

Publikując oba memoranda agencja TASS podała: „W prasie zagranicznej pojawiły się informacje o wręczeniu przez premiera Chruszczowa prezydentowi Kennedy'emu — w czasie ich spotkania w Wiedniu — memorandum w sprawie zaprzestania doświadczeń z bronią wodorową i atomową oraz memorandum w sprawie zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami i uregulowania w związku z tym problemu Berlina zachodniego. Zamieszczając o tym informacje, niektóre gazety zagraniczne komentują wspomniane dokumenty w sposób niewłaściwy, a nawet opaczny. Biorąc powyższe pod uwagę oraz pragnąc zapoznać opinię publiczną z treścią obu memorandumów, rząd radziecki uznał za celowe opublikowanie ich pełnych tekstów”.

Poniżej przedrukowujemy tekst memorandum w sprawie zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami i uregulowania problemu Berlina zachodniego¹.

MEMORANDUM W SPRAWIE ZAWARCIA TRAKTATU POKOJOWEGO Z NIEMCAMI I UREGULOWANIA PROBLEMU BERLINA ZACHODNIEGO

„1. CIĄGNĄCA się od wielu lat sprawa pokojowego rozwiązania problemu niemieckiego w znacznym stopniu wpłynęła na niebezpieczne kształtowanie się w ostatnich czasach wydarzeń w Europie. Najważniejsze uchwały sojusznicze w sprawie wyplenienia militarysty w Niemczech, uchwały, które rządy USA i ZSRR w swoim czasie traktowały jako rękojmię trwałego pokoju — zostały wykonane jedynie częściowo i obecnie faktycznie nie są przestrzegane na większej części terytorium niemieckiego. Jeśli chodzi o rządy dwóch państw niemieckich, jakie powstały po wojnie, to tylko rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej uznaje te uchwały i przestrzega je. Rząd NRF deklaruje jawnie swój negatywny stosunek wobec wspomnianych uchwał, krzewi agresywny militarysty i domaga się rewizji granic niemieckich, rewizji następstw drugiej wojny światowej. Rząd ten usiłuje oprzeć swe agresywne plany na silnych fundamentach wojskowych, rozpalic niebezpieczne zarzewie konfliktów na ziemi niemieckiej i doprowadzić do starcia między dawnymi sojusznikami z koalicji antyhitlerowskiej.

Mocarstwa zachodnie pozwoliły NRF zwiększać zbrojenia i stworzyć armie wyraźnie przewyższające potrzeby obronne. Państwa NATO przedsięwzięły nowe i niebezpieczne kroki,

¹ „Trybuna Ludu“ z 12. 6. 1961. Tekst rosyjski — „Prawda“ z 11. 6. 1961.

a mianowicie pozwoliły NRF budować okręty wojenne o wyporności do 6000 ton, jak również wykorzystywać terytoria Anglii, Francji i Włoch dla baz wojskowych NRF.

2. RZĄD radziecki szczerze dąży do usunięcia przyczyn powodujących napięcie między ZSRR i USA i rozpoczęcia konstruktywnej, przyjaznej współpracy. Zawarcie traktatu pokojowego z Niemcami w wielkim stopniu przybliżyłoby oba kraje do tego celu. ZSRR i USA wspólnie walczyły przeciwko Niemcom hitlerowskim. Ich wspólnym obowiązkiem jest zawarcie traktatu pokojowego z Niemcami i stworzenie w ten sposób niezawodnej gwarancji, że nigdy już na ziemi niemieckiej nie powstaną siły, które mogłyby wtrącić świat w nową, jeszcze bardziej niszczycielską wojnę. Jeżeli pragnienie Związku Radzieckiego, by umocnić pokój i nie dopuścić do rozpętania w Europie nowej wojny światowej, nie koliduje z zamierzeniami rządu USA, to nie będzie trudno dojść do porozumienia.

3. OPIERAJĄC się na realnej obecnej sytuacji rząd radziecki wypowiada się za niezwłocznym zawarciem traktatu pokojowego z Niemcami. Problem traktatu pokojowego — to problem narodowego bezpieczeństwa ZSRR i wielu innych państw. Minął już czas, kiedy można było pozostawiać bez zmian sytuację w Niemczech. Dawno już dojrzały wszelkie warunki potrzebne do zawarcia traktatu pokojowego i traktat taki powinien być zawarty. Istota rzeczy polega na tym, przez kogo i jak zostanie on zawarty i czy pociągnie to za sobą niepotrzebne koszty.

4. RZĄD radziecki nie zamierza wyrządzić szkody interesom USA lub innych państw zachodnich w Europie. Nie proponuje on, by zmieniać cokolwiek w Niemczech z korzyścią tylko dla jednego państwa lub grupy państw. ZSRR uważa za konieczne w interesie utrzymania pokoju zafiksowanie powojennej sytuacji w Europie, ujęcie w formy prawne i potwierdzenie nienaruszalności obecnych granic niemieckich, znormalizowanie sytuacji w Berlinie zachodnim w oparciu o rozsądne uwzględnienie interesów wszystkich stron.

W celu osiągnięcia porozumienia w sprawie traktatu pokojowego Związek Radziecki nie nalega na natychmiastowe wystąpienie NRF z NATO. Oba państwa niemieckie mogłyby w ciągu określonego czasu pozostawać również po zawarciu traktatu pokojowego w tych ugrupowaniach wojskowych, których członkami są obecnie.

Propozycja radziecka nie warunkuje zawarcia traktatu pokojowego uznanie przez wszystkich uczestników tego traktatu Niemieckiej Republiki Demokratycznej lub Niemieckiej Republiki Federalnej. Uznawanie lub nieuznawanie tego czy innego państwa — to sprawa każdego rządu.

Jeśli Stany Zjednoczone nie wykazują gotowości podpisania jednego traktatu pokojowego z obu państwami niemieckimi, to można byłoby w sposób pokojowy uregulować ten problem na zasadzie dwóch traktatów. W tym wypadku państwa — uczestnicy koalicji antyhitlerowskiej podpisałyby traktat pokojowy z obu lub jednym państwem niemieckim, według własnego uznania.

5. ZAWARCIE traktatu pokojowego z Niemcami rozwiązałoby również sprawę znormalizowania sytuacji w Berlinie zachodnim. Obecnie Berlin zachodni, pozbawiony trwałego statusu międzynarodowego, jest miejscem, gdzie bońskie koła odwetowe stale podtrzymują skrajne napięcie i organizują najrozmaitsze prowokacje, wielce niebezpieczne dla sprawy pokoju. Obowiązani jesteśmy zapobiec takiemu rozwojowi sytuacji, w której spotęgowanie się zachodnoniemieckiego militarystyki mogłoby doprowadzić w wyniku nieuregulowanej sytuacji w Berlinie zachodnim do nieodwracalnych następstw.

Rząd radziecki w chwili obecnej nie widzi lepszego rozstrzygnięcia sprawy Berlina zachodniego niż przekształcenie go w wolne demilitaryzowane miasto. Realizacja propozycji utworzenia wolnego miasta unormowałaby sytuację w Berlinie zachodnim przy odpowiednim uwzględnieniu interesów wszystkich stron. Utrzymujący się tam obecnie reżim okupacyjny przeżył się już, nie ma już nic wspólnego z celami, dla których był stworzony, ani też z porozumieniami sojuszniczymi w sprawie Niemiec, na których podstawie istniał.

Rzecz jasna, że prawo okupacyjne ustanie z chwilą zawarcia traktatu pokojowego — niezależnie od tego, czy będzie on zawarty z obu państwami niemieckimi, czy też tylko z NRD, na której terytorium znajduje się Berlin zachodni.

Rząd radziecki opowiada się za tym, by wolne miasto Berlin zachodni utrzymywało bez żadnych przeszkód łączność ze światem zewnętrznym i by o wewnętrznych porządkach w tym mieście decydowała wola jego ludności. Oczywiście USA, podobnie jak i inne kraje mogłyby w pełni utrzymywać i rozwijać swe stosunki z wolnym miastem. W ogóle Berlin zachodni — tak jak wyobraża to sobie rząd radziecki — powinien być miastem ściśle neutralnym. Nie wolno, rzecz jasna, dopuścić do tego, by Berlin zachodni był również w przyszłości wykorzystywany jako baza wypadowa wrogiej, podburzającej akcji przeciwko ZSRR, NRD i wszystkim innym państwom, by nadal pozostawał niebezpiecznym ogniskiem napięcia i konfliktów międzynarodowych.

ZSRR proponuje wprowadzenie najbardziej niezawodnej gwarancji przeciwko ingerencji w sprawę wolnego miasta ze strony jakiegokolwiek państwa. W charakterze gwaranta wolnego miasta w Berlinie zachodnim mogłyby być rozlokowane symboliczne kontyngenty wojsk USA, Anglii, Francji i Związku Radzieckiego. ZSRR nie oponowałaby również przeciwko rozlokowaniu w Berlinie zachodnim w tych samych celach kontyngentów wojsk krajów neutralnych pod egidą ONZ. Status wolnego miasta mógłby być w odpowiedni sposób zarejestrowany w ONZ i wzmocniony autorytetem tej organizacji międzynarodowej. Strona radziecka

gotowa jest omówić wszelkie inne kroki, które mogłyby zagwarantować wolność i niezależność zachodniego Berlina jako wolnego, zdemilitaryzowanego miasta.

Przy tym wszystkim porozumienie w sprawie zachodniego Berlina powinno, rzecz jasna, uwzględniać konieczność poszanowania i ścisłego przestrzegania suwerennych praw Niemieckiej Republiki Demokratycznej, która — jak wiadomo — wyraziła gotowość przyłączenia się do odpowiedniego porozumienia i respektowania go.

6. RZĄD radziecki proponuje, by już obecnie bez żadnej zwłoki zwołać konferencję pokojową, zawrzeć traktat pokojowy z Niemcami i rozwiązać na tej podstawie problem zachodniego Berlina jako wolnego miasta. Jeśli rządy USA i innych państw zachodnich w danej chwili nie są jeszcze gotowe do tego, to można by było podjąć na określony czas decyzję przejściową.

Cztery mocarstwa zwrócić się do państw niemieckich z apelem o osiągnięcie porozumienia w jakiegokolwiek formie, która by była dla nich do przyjęcia, w sprawie problemów związanych z pokojowym uregulowaniem kwestii Niemiec i ze zjednoczeniem. Cztery państwa z góry oświadczają, że uznają każde porozumienie zawarte przez Niemców.

W razie pozytywnego wyniku rokowań między NRD a NRF, nastąpiłoby zatem uzgodnienie i podpisanie jednego traktatu pokojowego z Niemcami. Jeśli jednak państwa niemieckie nie będą się mogły porozumieć w sprawie wskazanych wyżej zagadnień, to podjęte zostaną kroki w kierunku zawarcia traktatu pokojowego z obu państwami niemieckimi lub z jednym z nich, według uznania zainteresowanych krajów.

Ażeby nie przeciągać sprawy pokojowego uregulowania problemu, konieczne jest ustanowienie terminu, w ciągu którego Niemcy powinny szukać możliwości porozumienia w sprawach leżących w ich wewnętrznych kompetencjach. Rząd radziecki uważa, że dla takich rokowań wystarczający będzie termin nie dłuższy niż sześć miesięcy. Dla nawiązania kontaktu między NRF a NRD, jak również dla rokowań między nimi, termin ten jest najzupełniej wystarczający, ponieważ w ciągu 16 lat, jakie minęły od czasu zakończenia wojny, dojrzało zrozumienie konieczności zlikwidowania pozostałości drugiej wojny światowej w Europie.

7. RZĄD radziecki gotów jest rozpatrzyć wszelkie konstruktywne propozycje rządu USA w sprawie traktatu pokojowego z Niemcami i normalizacji sytuacji w Berlinie zachodnim. Rząd radziecki gotów jest wykazać maksimum dobrej woli, aby problem traktatu pokojowego z Niemcami został rozwiązany na podstawie wzajemnego porozumienia między ZSRR, USA i innymi zainteresowanymi państwami. Podpisanie traktatu pokojowego przez wszystkich uczestników koalicji antyhitlerowskiej oraz uregulowanie na tej zasadzie kwestii neutralnego statusu Berlina zachodniego, stworzyłyby lepsze warunki dla przywrócenia zaufania między państwami i rozwiązania takich ważnych problemów międzynarodowych, jak rozbrojenie itp. Jeśli natomiast USA nie okażą zrozumienia konieczności zawarcia traktatu pokojowego, będziemy nad tym ubolewać, albowiem dalsza zwłoka w zawarciu traktatu pokojowego staje się niemożliwa i niebezpieczna, wobec czego będziemy musieli go podpisać nie z wszystkimi państwami, lecz z tymi, które zechcą go podpisać.

W traktacie pokojowym zostanie specjalnie zafiksowany status Berlina zachodniego jako wolnego miasta i ZSRR, podobnie jak i inni sygnatariusze traktatu, będą, oczywiście, ściśle go przestrzegać, podjęte też będą kroki w tym celu, by status ten był respektowany i przez inne państwa. Równocześnie będzie to oznaczało także zlikwidowanie reżimu okupacyjnego w Berlinie zachodnim ze wszystkimi wypływającymi stąd konsekwencjami. Między innymi, sprawy wykorzystywania linii komunikacyjnych na lądzie, w wodzie i w powietrzu, przebiegających przez terytorium NRD, będą musiały być rozwiązywane jedynie na podstawie odpowiednich porozumień z NRD. Jest to zupełnie zrozumiałe, gdyż bezspornym prawem każdego suwerennego państwa jest sprawowanie kontroli nad takimi liniami komunikacyjnymi.

8. ZAWARCIE traktatu pokojowego z Niemcami stanie się doniosłym krokiem w kierunku ostatecznego powojennego uregulowania sytuacji w Europie, do czego stale dąży Związek Radziecki“.

Podał do druku:
Józef Muszyński